

00.06 'Het welbevinden van de leerkracht: de ontwikkeling van een bevragsinstrument voor het meten van het welbevinden van leerkrachten basis- en secundair onderwijs'

Promotor:

Mevr. A. Aelterman - Universiteit Gent - mevr. N. Engels -VUB dhr.J.P. Verhaeghe - Universiteit Gent

Looptijd:

01-10-2000 tot 31-08-2002

Trefwoorden:

Onderwijsgevende, beroepssatisfactie, arbeidsomstandigheden, welbevinden, inspectie

Samenvatting van de onderzoeksresultaten

In het onderzoek naar het welbevinden van leerkrachten basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen stonden volgende onderzoeksvragen centraal: welke belevingsaspecten achten leerkrachten relevant met betrekking tot hun welbevinden in klas en school en welke van deze belevingsaspecten relateren leerkrachten aan het beleid op meso- of macroniveau. Het onderzoek moest resulteren in een vragenlijst ten behoeve van de inspectie. Literatuuronderzoek en panelgesprekken lieten toe een vragenlijst te construeren die in 2002 is afgenomen bij een representatieve steekproef van ongeveer 2000 leerkrachten. De vragenlijst is statistisch getoetst op betrouwbaarheid en validiteit.

Vooraleer hier de belangrijkste resultaten samenvattend te beschrijven, willen we benadrukken welke aspecten het gepresenteerde onderzoek typeren t.o.v. andere onderzoeken over dezelfde materie. Ons ging het vooral om de bijdragen van de specifieke schoolcontext tot het welbevinden van de leden van het schoolteam. Uiteraard wordt het welbevinden van de leerkracht in de schoolsituatie niet alleen bepaald door kenmerken van die schoolomgeving. Leerkrachten kunnen individueel op zeer verscheidene manieren omgaan met omgevingsfactoren. Ons doel was echter niet het individuele welbevinden van een leerkracht te meten, doch wel te focussen op het gemiddeld welbevinden van de leerkrachten op een bepaalde school. Om die redenen zijn in dit onderzoek schoolteams bevraagd.

Misschien tegen de verwachting van velen in, rapporteren zowel leerkrachten uit het basisonderwijs als leerkrachten uit het secundair onderwijs dat ze een redelijk tot zeer goed algemeen welbevinden hebben. Leerkrachten basisonderwijs hebben een gemiddeld algemeen welbevinden van 5,59 op een schaal van 7, waarbij 7 een zeer goed welbevinden betekent. Leerkrachten secundair onderwijs rapporteren een gemiddeld algemeen welbevinden van 5,39 op een schaal van 7. Het verschil in welbevinden tussen leerkrachten van het basisonderwijs en leerkrachten van het secundair onderwijs is niet significant. Wel zijn er enkele belangrijke vaststellingen:

(1) Schoolgrootte, onderwijsnet en zelfs kenmerken van de leerlingenpopulatie spelen geen rol in het verklaringsmodel voor het algemeen welbevinden van leerkrachten.

(2) De persoonsvariabelen die in beide niveaus als een belangrijke determinant van algemeen welbevinden naar voren komen, zijn leeftijd-gerelateerd. In het basisonderwijs gaat het om het al dan niet benoemd zijn, in het SO om het aantal dienstjaren. Daarnaast springt in het

basisonderwijs ook de functie naar voor als relevante determinant. De leraren kleuteronderwijs hebben een positievere beleving dan de leraren lager onderwijs.

(3) Wat de belevingsvariabelen betreft, valt in beide niveaus de centrale rol op van de eigen doelmatigheidsbeleving. Hebben daarnaast eveneens een positief effect: de mate waarin men minder werkdruk ervaart, de collegialiteit, de houding tegenover onderwijsvernieuwing en de relatie met de ouders (en dit gedeeltelijk via de doelmatigheidsbeleving). Ook de mate waarin men door de directie ondersteund wordt heeft een significante invloed op het algemeen welbevinden, maar wel op een indirecte manier. De leerkrachten verbinden die ondersteunende rol niet direct met het algemeen welbevinden, maar de invloed speelt door via de eigen doelmatigheidsbeleving, de collegialiteit die men ervaart, de ervaring van de werkdruk en de relatie met de ouders. Het grootste deel van de verschillen tussen scholen wordt verklaard door deze belevingsvariabelen (die sterk met elkaar samenhangen). De belevingsvariabelen wegen door op de formele persoonskenmerken.

We beklemtonen dat in dit onderzoek duidelijk tot uiting komt dat de belevingsfactoren die het welbevinden van leerkrachten beïnvloeden op schoolniveau liggen. De optie die de onderwijsoverheid heeft genomen met betrekking tot een deregulering van het onderwijsbeleid kan dus ook vanuit het perspectief van dit onderzoek naar het welbevinden van leerkrachten als positief beoordeeld worden. Het welbevinden van leerkrachten in Vlaanderen is immers vrij hoog. Wel worden een aantal tendensen en factoren vastgesteld waar scholen duidelijk iets kunnen aan doen. Uit het hier beschreven onderzoek blijkt dat het schoolklimaat en de interne schooldynamiek de verschillen tussen scholen m.b.t. welbevinden van leraren voor een groot deel verklaren, o.m. via de ondersteuning door de directie, de collegialiteit en de ondersteuning bij professionele ontwikkeling. Deze factoren beïnvloeden op hun beurt de relatie met de ouders, de ingesteldheid ten aanzien van onderwijsvernieuwing en vooral de doelmatigheidsbeleving.

Zie ook: Antonia AELTERMAN, Nadine ENGELS, Karin VAN PETEGEM, Jean Pierre VERHAEGHE, Voelen leerkrachten zich goed in Vlaamse scholen? (2003), in Wolters Plantyn Professionele Informatie, Handboek Personeelsbeleid, Personeel en Organisatie, Coaching en Evaluatie, Afl.4, pp.7-24, 2003

IDEM, Het welbevinden van de leerkracht is een opgave voor de school. Beschrijving van een instrument om het welbevinden van leerkrachten te meten (2003), in Wolters Plantyn Professionele Informatie, Handboek Personeelsbeleid, Personeel en Organisatie, Coaching en Evaluatie, Afl.4, pp. 25-52, 2003